

Camelia Gavrilă, Mihaela Doboș,
Mariana Chiriac, Cezar Zaharia

LiMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ PENTRU CONCURSURI, OLIMPPIADE ȘI CENTRE DE EXCELENȚĂ

Clasele 9-10

ÎNVĂTARE DE EXCELENȚĂ
supersucces®



<i>Argument</i>	3
Partea I – CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂRII	5
COMPONENTELE SITUAȚIEI DE COMUNICARE	5
Funcțiile actului de comunicare.....	6
APLICAȚII	7
TEXTE FICCIONALE ȘI TEXTE NONFICCIONALE. TIPURI TEXTUALE ȘI STRUCTURA ACESTORA.....	8
Textul descriptiv	10
Textul informativ	11
Textul argumentativ. Structuri și tehnici argumentative	11
Textul memorialistic	13
Textul epistolar	13
Textul jurnalistic	14
Textul juridic-administrativ	15
TEXTUL DESPRE TEXT: COMENTARIUL, ESEUL, ANALIZA, SINTEZA, PARALELA.....	15
APLICAȚII	18
NIVELURI ALE PRODUCERII ȘI RECEPTĂRII TEXTELOR.....	20
APLICAȚII	24
VALORILE STILISTICE ALE UNOR CATEGORII MORFOSINTACTICE.....	25
Rolul verbelor în narăriune	25
Rolul adjecțivelor în descriere	28
VALOAREA STILISTICĂ A SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE	29
APLICAȚII	30
MONOLOGUL ȘI DIALOGUL	31
DEIXIS ȘI ANAFORĂ	35
APLICAȚII	36
LIMBĂ ȘI LIMBAJ. REGISTRE STILISTICE	38
CUVÂNTUL. DENOTAȚIE ȘI CONOTATIE.....	39
REGISTRE STILISTICE	40
APLICAȚII	43
STILUL. CALITĂȚI GENERALE ȘI PARTICULARE ALE STILULUI. STILURI FUNCȚIONALE.....	44
APLICAȚII	48
TIPURI DE DISCURS. DISCURSUL POLITIC.....	49
POLEMICA	52
Partea a II-a – CLASA a IX-a.....	54
TESTE INITIALE.....	54
Testul 1	54
Testul 2	55
Testul 3	57
TEMЕ LITERARE.....	58
Adolescența	58
APLICAȚII	59
Joc și joacă	60
APLICAȚII	61
Familia.....	61
APLICAȚII	62
Școala.....	63
APLICAȚII	64

Lubirea	65
APLICAȚII	66
Scene din viață de ieri și de azi	67
APLICAȚII	68
Aventură, călătorie	69
APLICAȚII	70
Lumi fantastice	71
APLICAȚII	72
Confruntări etice și civice	73
APLICAȚII	74
Personalități, exemple, modele	75
APLICAȚII	77
TESTE DE ANTRENAMENT	78
Testul 1	78
Testul 2	80
Testul 3	82
Testul 4	84
Testul 5	85
Testul 6	87
Testul 7	88
Testul 8	90
Testul 9	91
Testul 10	93
TESTE FINALE	95
Testul 1	95
Testul 2	96
Testul 3	97
Partea a III-a – CLASA a X-a	100
TESTE INIȚIALE	100
Testul 1	100
Testul 2	101
Testul 3	103
LECTURA TEXTULUI EPIC	104
APLICAȚII	106
Specii epice/Basmul cult	108
APLICAȚII	109
Nuvela	110
APLICAȚII	110
Povestirea	111
APLICAȚII	112
Romanul	113
Romanul în spațiul românesc. Trasee critice fundamentale	114
APLICAȚII	118
Instanțele comunicării în textul narativ. Autor. Narator. Personaj. Cititor	121
Naratorul și perspectiva narativă	125
Personajul	128
Cititorul	133
APLICAȚII	135
Tipare narrative în proza fantastică	136
APLICAȚII	139
Textul. Breviar de concepte	140

LECTURA TEXTULUI LIRIC	141
APLICAȚII	145
Poezie și realitate: „procedeș de tratare a realului”	146
Tipuri de lirism	147
Poezia epică și poezia lirică	148
APLICAȚII	149
Limbajul poetic. Figurile de stil	151
APLICAȚII	156
Elemente de prozodie	157
APLICAȚII	161
Instanțele comunicării în textul poetic	162
APLICAȚII	163
Timp și spațiu – relief poetic	164
APLICAȚII	166
LECTURA TEXTULUI DRAMATIC	167
Particularități ale construcției subiectului în textul dramatic	167
Particularități ale compoziției textului dramatic	168
Personajul dramatic	169
APLICAȚII	170
Limbajul dramaturgiei	172
Rolul dialogului în textul dramatic	173
Rolul monologului în textul dramatic	174
Notătările autorului. Didascaliile	175
APLICAȚII	175
Timp și spațiu – relief dramaturgic	177
APLICAȚII	179
Specii dramatice. Comedia	181
APLICAȚII	183
Drama	184
APLICAȚII	185
Tragedia	187
APLICAȚII	188
Cronica de spectacol	191
TESTE DE ANTRENAMENT	192
Testul 1	192
Testul 2	193
Testul 3	195
Testul 4	197
Testul 5	199
Testul 6	201
Testul 7	202
Testul 8	203
Testul 9	204
Testul 10	205
TESTE FINALE	206
Testul 1	206
Testul 2	207
Testul 3	209
Partea a IV-a – LITERATURA ȘI CELELALTE ARTE	211
LITERATURA ȘI CINEMATOGRAFIA	211
APLICAȚII	214

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂRII



REFLECTEAZĂ!

„Cuvântul e o răscruce, un *nod* apărut la întretăierea dintre «urzeala» lumii și «bătătura» ei; iar limbajul, în întregul lui, e o întâlnire între verticalitate (mută) și orizontalitate (locvace), între un principiu masculin și unul feminin, între alunecarea zborului și fixitatea privirii. A fi în lume e a fi prins în plasa limbajului.”

(René Guénon, *Simboluri ale științei sacre*)

COMPONENTELE SITUAȚIEI DE COMUNICARE

- **Emitătorul** este instanța care transmite o informație, un mesaj.
- **Receptorul** este destinatarul mesajului respectiv. Într-un act de comunicare pot exista mai mulți emițatori și mai mulți receptori. De cele mai multe ori, participanții la un act de comunicare sunt, în același timp, emițatori și receptori.
- **Mesajul** este secvența de semnale (verbale sau nonverbale) pe care emițatorul o transmite către receptor. Pentru a fi înțeles, mesajul trebuie construit din unități sau elemente cunoscute deopotrivă de emițator și de receptor.
- **Codul** reprezintă ansamblul acestor elemente, care pot aparține unei limbi, dar și gestică, mimică, poziției corpului etc.; de asemenea, pot fi o suită de semnale sonore sau vizuale de diverse feluri (alfabetul Morse, semnele de circulație).
- **Canalul** reprezintă mediul de transmitere a mesajului. El poate fi natural sau artificial: aerul, scrisoarea, biletul, telegrama, telefonul, faxul, poșta electronică etc. Zgomotele, scrisul necitit, greselile de tipar sunt factori care pot îngreuna comunicarea.
- **Contextul** este ansamblul factorilor care, dincolo de sensurile determinate de structura lingvistică a enunțurilor, afectează semnificația acestora. Pe de o parte, el cuprinde datele situației de comunicare (identitatea, rolul și statutul social al interlocutorilor, locul și momentul comunicării), iar, pe de altă parte, include supozitii despre ceea ce interlocutorii știu sau consideră de la sine înțeles despre opiniile și intențiile lor în situația dată, ceea ce nu se spune, dar se presupune de către aceștia.

- **Funcția emotivă**, prin care se exprimă stările de emoție ale emițătorului, se manifestă prin modificări la nivel paraverbal (accent, intonație, debit verbal, durată etc.) sau prin interjecții. Prin ea se accentuează o atitudine, o stare sufletească, o dorință nemărturisită a vorbitorului. O întâlnim cu deosebire în poezie, dar și în eseul, publicistică, memorialistică etc., forme de comunicare orientate, în general, după persoana I.
- **Funcția conativă** (persuasivă, retorică), care se referă la efectul de convingere pe care mesajul trebuie să-l aibă asupra destinatarului, urmărind obținerea unei reacții imediate din partea acestuia. Mărcile specifice sunt persoana a II-a, vocativul, imperativul, interjecțiile. O întâlnim mai ales în teatru, dar și în orice comunicare care apelează la dialog sau la monolog (comunicarea informală, cotidiană, texte oratorice, jurnalistice, publicitate etc.).
- **Funcția poetică**, prin care mesajul se pune în valoare pe el însuși, atrăgând atenția asupra proprietăților formelor, conferă un grad maxim de autonomie textului ca structură lingvistică, „absolutizează mesajul în el însuși” (Dumitru Irimia). Este particulară literaturii, domeniul de comunicare văzut ca o unitate indisolvabilă între formă și fond, expresie și conținut.
- **Funcția referențială**, legată de realitatea pe care o exprimă mesajul și de situația în care se face comunicarea, este centrată pe evidențierea aspectelor concrete ce se dorește a fi transmise, pe reacțiile provocate de acestea asupra individelor. Este evidențiată cu precădere în descriere (științifică, literară, publicitară, portret, tablou etc.).
- **Funcția metalingvistică**, prin care mesajul conține referiri la codul utilizat, include și gestica, mimica, tonul etc. Prin ea se urmără explicarea anumitor elemente componente ale discursului, în intenția de a-l face inteligibil și ușor de realizat de către toți participanții la actul de comunicare. Atunci când codul nu este pe deplin înțeles (cuvinte din alte limbi, neologisme, termeni de specialitate, argou, jargon etc.), comunicarea este viciată.
- **Funcția fatică**, prin care sunt vizate canalul de comunicare și controlul funcționării lui, constă în stabilirea comunicării, fie în prelungirea sau întreruperea ei în vederea verificării traseului și a calității receptării.

BREVIAR CONCEPTUAL

1. Dincolo de clasicele funcții ale comunicării stabilite de Roman Jakobson, există și direcții teoretice noi, care propun reașezări sau nuanțări ale conceptelor. Astfel, Karl Bühler și Katarina Reiss identific trei funcții de bază ale comunicării prin limbă:

- **funcția expresivă** (manifestare a identității și a stării emițătorului, în care cuvântul devine „simptom”);
- **funcția apelativă** (atitudine asumată față de un destinatar, în care cuvântul devine „semnal”);
- **funcția reprezentativă** (raportare la lumea extraverbală, în care cuvântul devine „simbol”).

2. În *Introducere în stilistică*, Dumitru Irimia vorbește despre *funcția stilistică* a comunicării, derivată din actualizarea celor șase funcții identificate de Jakobson, prin care comunicarea este „modulată” în mod subiectiv.

3. Umberto Eco argumentează că „semnul estetic” este un „semn iconic” în care referința semantică nu se consumă printr-o referire la un *denotatum*, ci se îmbogățește în continuu, cu fiecare receptare; astfel, „semnificantul se reflectă mereu asupra semnificantului și se îmbogățește cu ecouri noi”.

4. Eugen Coșeriu vorbește despre două funcții ale cuvântului („semnul lingvistic”), pe care le definește în interiorul relației cu referentul: *funcția de reprezentare* (propriu semnului în interiorul sistemului limbii) și *funcția de denotare* (care este proprie semnului în actul lingvistic propriu-zis).

AFLĂ MAI MULTE!

„Limbajul este activitate *creatoare* și, prin aceasta, activitate culturală infinită. El este în același timp o formă a culturii și baza acestei culturi, îndeosebi ca *tradiție* culturală.

Universalile limbajului

Limbajul este caracterizat prin cinci universalii, dintre care trei sunt primare: *creativitate, semanticitate, alteritate*, iar două sunt secundare sau derivate: *istoricitate și materialitate*. *Creativitatea (enérgeia)* caracterizează toate formele culturii. Printre aceste forme, limbajul este activitatea care creează *semnificate*, creând semne cu semnificații, și în acest fapt constă *semanticitatea* sa. Aceste semne sunt întotdeauna create pentru altul sau, mai bine zis, ca fiind dinainte și ale altuia, și în aceasta constă *alteritatea* sa. În acest sens, limbajul este manifestarea primară a *alterității, a existenței împreună cu altul*, caracteristică omului. *Istoricitatea* rezultă din *creativitate și alteritate*. Ea înseamnă că tehnica activității lingvistice apare întotdeauna sub forma unor sisteme tradiționale proprii comunităților istorice, sisteme care se numesc *limbi*: ceea ce se creează în limbaj se creează întotdeauna într-o limbă. *Materialitatea* rezultă din *semanticitate și din alteritate*. Într-adevăr, *semanticitatea* este un fapt ce ține de conștiință și nu părăsește conștiința: pentru ca ea să fie pentru altcineva, trebuie să fie reprezentată în lumea sensibilă prin semnificații *materiali*. Bineînțeles că aceasta este situația și în cazul celorlalte activități culturale, ale căror conținuturi, se știe, se constituie doar în conștiință și trebuie să fie toate reprezentate în lumea sensibilă. Totuși, *materialitatea* limbajului este diferită de cea a altor activități culturale, deoarece ea este întotdeauna *materialitate specifică unei limbi*. Același lucru se întâmplă și în cazul specific caracterului *istoricității* lingvistice față de cea a altor activități culturale; în acest sens, stilurile, în artă, nu sunt analoge limbilor. Vom remarcă, de asemenei, că limbajul este singura activitate culturală (deci *creatoare* ca atare) definită de *două* universalii (*semanticitate și alteritate*), și nu de una singură, și că *alteritatea* apare aici de trei ori, având în vedere că ea condiționează *istoricitatea și materialitatea*.”

(Eugen Munteanu, *Argument la vol. Eugen Coșeriu, Omul și limbajul său*)

APLICAȚII

Citește textul următor și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„— Am devenit cu toții oameni cu care «timpul nu mai are răbdare». Care ar putea fi, în noile condiții, *virtuțile și viciile* omului modern?

— Nu cred că «virtuțile» ca atare evoluează. Evoluează contextele: fiecare epocă solicită în alt mod, cu alte nuanțe, cu alte accente, rigorile virtuții. Dar, în principiu, virtuțile care se cereau grecului antic sunt aceleși virtuți care ni se cer și nouă. La fel, viciile. Lăcomia are o distribuție universală și lucrează azi cum lucra și acum câteva sute de ani. Sigur, atunci pofteați la mai mulți cai decât îți trebuia, acum pofteați la mai multe mașini. Atunci voiai teritoriilor, acum vrei bani. Dar fondul păcătos al omenirii e mereu același. [...] Dați-mi voie să adaug ceva: nu numai viciile

desigurează, ci și unele virtuți, dacă le practici fără discernământ. De pildă, *hărnicia* e un lucru bun. Dar dacă devine – ceea ce se întâmplă de în lumea de azi – febrilitate oarbă, activitate neîntreruptă, obsesie a eficienței, hărnicia devine un viciu. Neînsoțită de răgazuri inteligente, de reflexivitate, de umor, hărnicia ajunge o pacoste. Nu cunosc nimic mai exasperant decât hărnicia unui prost. Tinerilor de-acum le-aș recomanda, legat de asta, o mai mare atenție la timpul lor liber, un mai mare respect pentru *inactivitatea recuperatoare*. Nu am niciodată încredere în oamenii mereu «ocupați», în atleții muncii, ai telefonului mobil, ai «activismului» de firmă, mereu în criză de timp. Îi percep ca pe niște spectre, ca pe niște rebuturi deumanitate. Utili, poate, dar numai cum sunt utile unele scule fără chip. Însă care nu mai au când să trăiască, când să iasă din morișca zilnică a unei rutine de sclav.

— *Toleranța ar trebui să se numere printre virtuțile absolut necesare în zilele noastre?*

— Toleranța e și ea o virtute, de care, de altfel, se face mare caz în zilele noastre. Nu trebuie să ne comportăm însă ca și cum *intolerabilul* n-ar exista. A nu te împotrivi când cineva pretinde că doi și cu doi fac cinci nu e toleranță: e ori indiferență, ori moliciune mentală și sufletească. Nu poți fi tolerant cu eroarea vădită, cu proasta creștere, cu neobrăzarea, cu furtișagul. Poți, eventual, să ierți (cu precondiția greșelii recunoscute și regrete). Dar o analiză a raportului dintre toleranță și iertare ne-ar duce prea departe.”

(*Nu cunosc nimic mai exasperant decât hărnicia unui prost*, 2010, în Andrei Pleșu,
Din vorbă-n vorbă. 23 de ani de întrebări și răspunsuri)

1. Care este tema discuției din fragmentul citat?
2. Precizează o virtute și un viciu la care fac referire vorbitorii.
3. În ce condiții o virtute se poate transforma în viciu?
4. De unde a fost preluat enunțul „*timpul nu mai are răbdare*”?
5. În ce gen publicistic (editorial, reportaj, interviu, știre, cronică etc.) se încadrează textul citat? Argumentează pe baza a două trăsături.
6. Precizează, pe baza textului dat, elementele situației de comunicare.
7. Ilustrează două funcții ale comunicării puse în valoare de textul citat.
8. Prezintă, în cinci-sase rânduri, părerea lui Andrei Pleșu despre *hărnicie*.
9. Precizează două registre stilistice prezente în textul citat.
10. Scrie alte trei întrebări pe care i le-ai adresa lui Andrei Pleșu.
11. Redactează un eseu de aproximativ o pagină, în care să-ți exprimi opinia despre afirmația: *Fiecare epocă solicită în alt mod, cu alte nuanțe, cu alte accente, rigorile virtuții.*

TEXTE FICȚIONALE ȘI TEXTE NONFICȚIONALE. TIPURI TEXTUALE ȘI STRUCTURA ACESTORA

Mijloc și rezultat al actualizării limbii ca sistem abstract, textul – literar sau nonliterar – poartă amprenta stilului individual sau a ceea ce Eugen Coșeriu numește „competență expresivă”. Toate cele patru

dimensiuni constitutive ale textului – fonematică, semantică, sintactică, stilistică – au rolul lor în personalizarea comunicării literare.

Putem considera textul o secvență lingvistică scrisă sau vorbită, care formează o unitate comunicatională. Pentru ca un text să reprezinte un tot unitar, el trebuie să satisfacă două condiții esențiale: condiția de coerență și cea de coeziune.

Coerența – este o calitate referitoare la conținutul unui text, privind, aşadar, informația pe care acesta o vehiclează, după cum urmează: să furnizeze informație noncontradictorie, pe măsură ce se dezvoltă să ofere informație nouă și să facă legătura între aceste informații.

Coeziunea – este un concept referitor la tema textului, la mijloacele gramaticale folosite pentru a-i da acestuia aspectul unui întreg organizat, cum sunt: repetiția elementelor lexicale, paralelismul (repetarea unei anumite structuri asociate cu elementele lexicale care o realizează), substituția (înlocuirea unor elemente lexicale prin substituție pronominală, asociată cu exprimarea într-o formă diferită), elipsa (absența unor elemente lexicograme), joncțiunea (alăturarea), timpul verbal. Aceste trăsături gramaticale sunt specifice și unor elemente de limbă numite conectori textuali – prepozițiile și conjuncțiile. Ei pot avea efect aditiv (*și, încă, de asemenea*), enumerator (*mai întâi, apoi, în sfârșit*), explicativ-justificativ (*căci, adică*), ilustrativ-comparativ (*astfel, de asemenea, între altele, de exemplu*), adversativ (*în schimb, din contră, dar*), concesiv (*totuși, cu toate acestea, măcar că*), rezumativ (*pe scurt*). Tot în categoria conectorilor intră și substituțele (pronomenele, adverbele, numeralele care reiau sau anticipă segmente de text și informația aferentă lor).

Raportul ficțiune-realitate vizează atât domeniul creației, specific operei literare, cât și cel al comunicării, orale sau scrise, prin intermediul textelor nonliterare. Cuvântul *literatură* definește deopotrivă sfera ficționalului și a nonficționalului, astfel încât trebuie operate niște delimitări clare, care privesc conținutul de idei, tema și mesajul comunicării, dar și codul utilizat, forma și mijlocul de transmitere a acestuia. De asemenea, scopul comunicării este în directă relație cu raportul realitate-ficțiune. Se vorbește, astfel, despre *literatură artistică, științifică, de specialitate, de consum, utilitară, de frontieră* etc. În acest sens, Roman Jakobson, în lucrarea *Lingvistică și poetică*, realizează delimitarea între *arta limbajului* – literatura – și celealte *practici verbale*.

Traseul delimitărilor realitate-ficțiune urcă, în timp, până la Aristotel, care consideră că literatura, ca fapt de imaginea, exprimă ceea ce s-ar putea întâmpla, fiind posibil sau probabil în ordinea realității: „Chiar de i s-a întâmplat să-și clădească opera pe lucruri petrecute, autorul nu este mai puțin artist...” (*Poetica*). Gerard Genette, în epoca estetică modernă, demonstrează că ficționalitatea funcționează întotdeauna în regimul constitutiv al literarității: „O operă de ficțiune este inevitabil receptată ca literară, independent de orice judecată de valoare, pentru că atitudinea de lectură pe care o postulează (faimoasa «suspendare voluntară a incredulității») este o atitudine estetică, în înțelesul kantian de dezinteresare privind raporturile cu lumea reală.” (Gerard Genette, *Introducere în arhetext: ficțiune și dicțiune*)

În sens restrâns, literatura cuprinde totalitatea creațiilor beletristice dintr-o limbă, fiind considerată o artă a cuvântului, o „nobilă inutilitate” (Madame de Staël), realizată prin valorificarea funcției expresive a limbii, în directă relație cu aceea cognitivă, emoțională, socială, psihologică etc.

Ficțiunea este rezultatul unui proces imaginativ, care constă în preluarea unor elemente din realitate și transfigurarea lor artistică, grație sensibilității și viziunii estetice a autorului. Astfel, universul concret este recreat subiectiv, modelat în forme surprinzătoare, obținându-se acel „joc secund” despre care vorbește poetul Ion Barbu. Referentul textului literar se află în sfera imaginației, a ficțiunii, chiar dacă punctul originar se află în realitatea fenomenelor, a stărilor omenești, a naturii, a gândului, a obiectului etc. Adevăruri universale, generale și eterne capătă în acest mod un contur specific, particular, estetic, prin intermediul imaginii artistice. Scopul operei literare scapă unei determinări și definiri

imediate, punctuale, situându-se undeva între provocarea sensibilității, invitația la reflectie și meditație, trăire emoțională, deschidere comunicativă și cunoaștere de sine.

Spre deosebire de textul literar, care dezvoltă dincolo de marginile logicii și ale rațiunii datele universalui, textul nonficțional își găsește referentul în realitatea imediată, pe care o surprinde în coerență ei contextuală, pe baza unei relații de tip cauză-efect. Rezultatul ține de pragmatica intențiilor emițătorului, implicând un scop funcțional și un limbaj tranzitiv, bazat pe sensul propriu al cuvintelor.

TEXTUL DESCRIPTIV

Adevărată „tehnica de iluminare” (Toma Pavel, *Gândirea romanului*), **textul descriptiv** constă în surprinderea și zugrăvirea trăsăturilor particulare ale unui obiect, ale unei persoane, ale unui fenomen sau aspect din natură, enumerând caracteristicile acestora. După limbajul utilizat și scopul urmărit, textul descriptiv poate fi *literar*, caracterizat prin subiectivitate, sau *nonliterar*, caracterizat, în principiu, prin obiectivitate. În general, descrierea nonliterară prezintă obiecte reale, în timp ce descrierea literară – atât obiecte reale, cât și imaginare. De asemenea, după natura obiectului prezentat, se disting mai multe tipuri de descriere: *topografia* (locuri sau așezări omenești), *cronografia* (epoci, perioade de timp), *etopeea* (moravuri, caractere), *portretul* (figuri, persoane), *tabloul* (peisaje, acțiuni, evenimente mai complexe).

Funcțiile descrierii variază în funcție de tipul acesteia: decorativă, explicativă, poetică, simbolică, expresivă, narativă, reprezentativă, comercială, persuasivă, utilitară, practică, experimentală etc.

În general, se respectă un algoritm al realizării descrierii:

1. *ancorarea* – numirea obiectului descrierii;
2. *aspectualizarea* – fragmentarea întregului în părți și evidențierea trăsăturilor acestora;
3. *relaționarea* – situaarea temporală și spațială a obiectului descris, asocierea, disocierea, comparația lui cu alte obiecte din aceeași categorie;
4. *reformularea* – recompunerea întregului, pentru rotunjirea descrierii.

Textul descriptiv are **trăsături** precum:

- Utilizarea unui vocabular specific aspectului descris (termeni de specialitate în cazul descrierii științifice, cuvinte cu sens figurat în cazul descrierii literare, vocabular accesibil în cazul descrierii având un caracter utilitar etc.);
- Frecvența adjetivelor și a substantivelor, care au rolul de a particulariza realitatea descrisă (formă, culoare, dimensiuni etc.);
- Prezența indicilor spațiali și temporali, prin care realitatea descrisă este contextualizată;
- Utilizarea verbelor la prezent sau la imperfect, deoarece, în general, descrierea are caracter static;
- Respectarea raportului întreg-partă-detaliu în prezentare, astfel încât toate elementele să fie reprezentate;
- Folosirea, cu precădere, a enumerației și a epitetului în cazul descrierii literare;
- Respectarea unei logici a prezentării, potrivit căreia realitatea descrisă poate fi înfățișată urmărindu-se axa orizontală (stânga↔dreapta) sau axa verticală (sus↔jos);
- Evidențierea punctului de vedere al celui ce realizează descrierea;

→ PUNCTE DE VEDERE ←

1. „În descrierile noastre, decupăm fragmente din continuumul obiectual și procesual al deja-existentului sau deja-imaginatului. Le descriem pentru a le pune în clar, pentru a le face mai reliefat

prezente, pentru a le aduce mai aproape, tot aşa cum narăm pentru a ne înțelege trecerea prin timp, și argumentăm pentru a ne valida judecățile.”

(Alina Pamfil, *Discursul descriptiv – contur teoretic și didactic*, în *Perspective*, nr. 1 (16)/2008)

2. „Descrierea extinsă și detaliată apare ca o pauză și ca o recreație în cursul povestirii, având un rol pur estetic, ca acela al sculpturii ce împodobește un edificiu clasic.”

(Gerard Genette, *Figuri*)

TEXTUL INFORMATIV

Textul informativ are ca specific transmiterea unui număr cât mai mare de informații către un auditoriu, într-un mod compact, unitar, logic și coherent, punând în lumină fenomene, situații, atitudini ale unor persoane etc. și modelând, totodată, înțelegerea celui ce receptează aceste informații. Predomină funcția referențială a comunicării, iar emițătorul este o prezență discretă, estompată. Cuvintele sunt folosite cu sensul lor propriu, evitându-se ambiguitățile sau confuziile, astfel încât să se faciliteze accesibilitatea. Întrebările care ghidează lectura textului informativ sunt: *Despre ce suntem informați?, Cum suntem informați?, În ce scop este transmisă informația?* etc.

Texte informative sunt considerate știrile, articolele de ziar, textele științifice, textele de tip utilitar, reclamele, anunțurile, buletinile meteo, rețetele culinare etc. Pentru realizarea unui text informativ eficient și coherent este necesară parcurgerea unor etape, precum:

- **Documentarea** atentă asupra temei pe marginea căreia urmează a se realiza informarea, prin consultarea unor surse credibile, temeinice și verificate.
- **Selectarea** a celor date și informații esențiale și relevante pentru reflectarea fidelă și obiectivă a temei propuse.
- **Ordonarea** logică a informațiilor, astfel încât transmiterea lor să se realizeze cu ușurință.
- **Redactarea** prezentării trebuie, de asemenea, să respecte anumite reguli:
 - să fie respectate cele trei părți ale oricărei compozиii: introducere, cuprins, încheiere;
 - informația să fie noncontradictorie (ideile dintr-un paragraf să nu intre în contradicție cu altele, din alte paragrafe);
 - să existe legături logice între informații, care decurg firesc una din alta;
 - conexiunile între idei să fie realizate prin intermediul conectorilor textuali (elemente de legătură – prepoziții, conjuncții, adverbe, locuțiuni etc. – precum: *și, încă, de asemenea, mai întâi, apoi, în sfârșit, căci, în schimb, însă, totuși, în primul rând, în al doilea rând* etc.).

TEXTUL ARGUMENTATIV. STRUCTURI ȘI TEHNICI ARGUMENTATIVE

Textul argumentativ este un discurs orientat spre a convinge un auditoriu/un interlocutor/un destinatar, caracterizat prin asumarea de către locutor a unui punct de vedere în legătură cu o temă, pe care îl susține într-o manieră ratională (bazată pe logica argumentativă).

Textul argumentativ este specific domeniului științific, dar și celui didactic sau jurnalistic. Definit ca „artă de a justifica o opinie” (R. Blanche), textul argumentativ respectă următoarea structură:

- **Formularea ipotezei** cu privire la temă, evidențiindu-se opinia locutorului;
- **Expunerea argumentelor și a exemplelor** menite a susține ipoteza;
- **Formularea concluziei**, prin reluarea nuanțată a opiniei inițiale.

AFLĂ MAI MULTE!

Respect pentru oameni și cărți

Subordonat încă din Antichitate domeniului retoricii, discursul argumentativ era organizat în cinci etape:

1. *Exordium* – începutul discursului, care avea ca scop captarea atenției auditoriului (*captatio benevolentiae*);
2. *Propositio* – anunțarea temei discursului și a principalelor idei ale acestuia;
3. *Narratio* – expunerea faptelor;
4. *Confirmatio* – desfășurarea demersului argumentativ propriu-zis, prezentarea probelor, respingerea argumentelor adversarului sau a posibilelor contraargumente (*refutatio*);
5. *Peroratio* – finalul discursului, în cadrul căruia se face o recapitulare sintetică a conținutului (*recapitulatio*) și un ultim apel la auditoriu (*indignatio*).

Strategiile argumentative au rolul de a modela raționamentul, spre atingerea scopului propus. În funcție de intențiile locutorului, acestea pot fi *ofensive* sau *defensive*, *inductive* (de la particular la general) sau *deductive* (de la general la particular), bazându-se pe tehnici precum *exemplificarea*, *aluzia*, *analogia*, *opozitia*, *contrastul*, *gradarea*, *acumularea*, *citatul*, *asocierea*, *comparația*, *reducerea la absurd*, *influențarea afectivă a locutorului* etc.

Legătura dintre idei și înlănțuirea argumentelor este realizată cu ajutorul unor conectori (cuvinte, structuri, expresii) care vizează:

- ordinea ideilor sau a faptelor: *în primul rând*, *în al doilea rând*, *mai întâi*, *în altă ordine de idei*, *în plus*, *apoi*, *pe de altă parte*;
- exemplificarea: *în ceea ce privește*, *de exemplu*, *spre exemplu*, *de pildă*, *cum ar fi*;
- comparația: *la fel cu*, *în comparație cu*, *tot așa ca*;
- contrastul: *față de*, *or*, *spre deosebire de*, *dar*, *însă*, *în contrast cu*, *dimpotrivă* etc.
- probabilitatea: *este posibil*, *probabil*, *poate*, *este cu puțință*;
- certitudinea: *negreșit*, *sigur*, *fără îndoială*, *bineînțeles*, *desigur*, *de fapt*, *cu certitudine*;
- cauza: *întrucât*, *deoarece*, *având în vedere*, *pentru că*, *din cauză că*;
- concluzia: *deci*, *rezultă că*, *în consecință*, *de aici putem arăta că*, *prin urmare*, *așadar*, *în concluzie*, *în cele din urmă*, *pe scurt*;

Există, de asemenea, modalizatori de opinie care nuanțează ideile și atitudinile locutorului cu privire la temă, precum:

- convingerea: *sunt convins*, *n-am nicio îndoială*, *fără doar și poate*, *sunt încredințat*, *fără urmă de îndoială*;
- părere nedecisă: *probabil*, *poate*, *se pare*, *am impresia*, *după toate aparențele*, *e de bănuit*, *nu este exclus*;
- contestarea: *contest*, *resping*, *refuz să cred*, *nu văd niciun motiv pentru care*, *e o eroare să crezi*;
- ierarhizarea: *în primul rând*, *în al doilea rând*;
- cauza: *pentru că*, *din cauză că*, *deoarece*, *căci*, *întrucât*;
- adăugarea: *pe de o parte*, *pe de altă parte*, *mai mult*, *nu numai*, *în plus*;
- consecința: *încât*, *în consecință*, *ca urmare*.



REFLECTEAZĂ!

„Să argumentezi [...] înseamnă să plasezi idei și cunoștințe într-un raport de interacțiune logică și de succesiune adecvată, astfel încât să conducă la acceptarea sau la respingerea anumitor

aserjuni. Este una dintre cele mai complexe activități ale omului ca ființă vorbitoare. [...] Cu toții dorim să fim în stare să dăm glas cu precizie gândului și emoțiilor noastre.”

(Vicenzo Lo Cascio, *Gramatica argumentării*)

TEXTUL MEMORIALISTIC

Textul memorialistic se încadrează – alături de scrisoare, jurnal, interviu, eseu autobiografic, amintiri, confesiune etc. – în categoria literaturii de frontieră, în interiorul căreia există chiar segmentul intitulat „literatura mărturisirilor” (Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*). De asemenea, criticul Eugen Simion, în lucrarea *Ficțiunea jurnalului intim*, vorbește despre „genurile biograficului”, situate între „povestirea ficțională” și „povestirea factuală”, după delimitarea făcută de esteticianul Gerard Genette în volumul *Introducere în arbitext. Ficțiune și dicțiune*.

„Scriitură a eului”, textul memorialistic leagă „fâșii de evenimente” ori „secvențe de întâmplări reale”, contemplate și retrăite din perspectiva trecerii timpului (Erving Goffman, *Frame Analysis*), cu toată nostalgia sau disperarea eului pornit „în căutarea timpului pierdut”. Reprezintă o consemnare retrospectivă a unor evenimente sau întâmplări la care autorul a fost martor, sub forma unei sinteze între istorie și confesiune, la persoana I, specifică subiectivității, astfel încât valoarea documentară este, de cele mai multe ori, dublată de una artistică.

Spre deosebire de jurnal, textul memorialistic nu este neapărat strict concentrat asupra vieții individuale a autorului, ci cuprinde un teritoriu mai vast, care include epoci, scene de viață, oameni etc., ce au marcat, într-un fel sau altul, devenirea memorialistului. Esențială, într-un asemenea text, este optica autorului asupra vieții la sfârșit de drum, dacă se ține seama de faptul că memoriile se scriu către finalul vieții. Experiența trăită este distilată în elementele ei revelatoare, care capătă consistență prin raportare la prezent, astfel încât distanța dintre timpul mărturisirii și cel al trăirii este un necesar element al înțelegерii propriei vieți.

Evocarea, retrospecția și introspecția, decupajul, analiza, confesiunea, exclamațiile și interogațiile retorice, povestirea, descrierea, monologul etc. sunt tehnici și procedee narrative specifice textului memorialistic, toate fiind circumscrise persoanei I.

TEXTUL EPISTOLAR

Textul epistolар se situează între confesiune și informare, fiind conceput pentru un anumit destinatar și având un scop particular. Narațiuni intime și organizate, fără a fi, însă, pregătite pentru ochiul publicului, scrisorile cuprind un mesaj direct, voluntar, natural și spontan, raportat cu necesitate la relațiile dintre emițător și destinatar.

Ilustrând o situație de comunicare indirectă, textul epistolар adoptă un cod cunoscut de cei doi protagonisti ai comunicării, prin care se transmite un mesaj anume, cu respectarea unor convenții formale: data și locul elaborării, formula de adresare către destinatar, textul în sine, formula de încheiere și post-scriptum-ul.

Există, însă, și texte epistolare formale sau oficiale, care circulă de obicei între instituții, sau între o persoană și o instituție, aşadar, într-un cadru ce depășește sfera intimității.

În funcție de tipologia în care se încadrează, textul epistolар valorifică toate funcțiile comunicării, cu deosebire cea emotivă și conativă în scrisorile intime și familiale, sau cea referențială în cazul celor oficiale.

În zilele noastre, scrisorile clasice sunt din ce în ce mai mult înlocuite, grație progresului tehnologic, de e-mail sau poștă electronică, formă rapidă de comunicare la distanță, dar care nu poate suplini,

A. Citește textul de mai jos și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„Românii nu s-au lăsat ușor ademeniți de mare. Popor de deal, de munte, de câmpie, în tot cazul, popor «continental», deloc maritim: marea n-a făcut parte din sinteza românească de civilizație. Pri-mirea Dobrogei în 1878 n-a fost întâmpinată cu bucurie; mai mare era deziluzia provocată de pier-derea județelor din sudul Basarabiei. Potențialul maritim al Dobrogei a devenit evident abia cu timpul.

Cum ne vom referi frecvent la pictori, să începem cu ei. Marea, în secolul al XIX-lea, e un subiect cu totul secundar în arta românească. Nicolae Grigorescu, unanim recunoscut drept cel mai de seamă pictor al țării, pictorul «național» prin excelență, este creatorul peisajului «stan-dard» românesc: câmpuri, păduri, luminisuri, țărâncuțe și ciobani, care cu boi... Țară prin ex-celență rurală, România devinea încă și mai rurală, și mai țărânească, în simbolistica pictorilor, care făceau abstracție de alte aspecte, totuși prezente și ele. La fel ca marea, mediul citadin este și el ignorat și își câștigă cu adevărat un loc în pictură abia după 1900. Grigorescu întreprinde totuși, în 1881, o călătorie spre litoralul dobrogean, recent devenit românesc. Pictează, s-ar zice, marea la Constanța. [...] De fiecare dată, însă, marea e doar un fundal, putea să și lipsească. [...]

Ion Andreescu, al doilea mare nume de referință, pictează altfel decât Grigorescu... însă același gen de subiecte. La el, marea lipsește cu desăvârsire. Ștefan Luchian lucrează totuși pe litoralul româ-nesc, mai întâi prin 1898–1899, de când datează un tablou intitulat *Bărci de pescari*, apoi, în 1904, *Marea Neagră la Tuzla*, singura păstrată din câteva pânze cu subiect marin. În rest, și fără a-i anula ori-ginalitatea, nici Luchian nu se dezbară de tiranica moștenire grigoresciană: lunci, margini de pădure, ciobani, pluguri la arat, care cu boi... galeria e completă, acoperind o bună parte din creația sa.”

(Lucian Boia, *Românii și marea, în Balcan. Micul paradis al României Mari*)

1. Care este tema textului citat?
2. Care sunt cei trei pictori români la care face referire Lucian Boia?
3. De la ce dată își începe autorul investigația?
4. Ce le reproșează autorul pictorilor români citați?
5. Care este rolul utilizării în text a persoanei I plural?
6. Transcrie două structuri care evidențiază caracterul subiectiv al discursului citat.
7. Precizează domeniul/domeniile în care se încadrează problematica prezentată în textul dat.
8. Ilustrează, pe baza fragmentului citat, două calități generale/particulare ale stilului.
9. Prezintă două argumente privind caracterul de *sinteză* al fragmentului citat.
10. Scrie un monolog argumentativ cu titlul *Pledoarie pentru mare*, în care să prezini bogăția simbolistică a acestei teme artistice.

B. Citește textul următor și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„Izbucnirea războiului trezi în mine, cu putere, instinctul de conservare, care până atunci nu-și ridicase niciodată capul din zona sa vegetativă. Se ridică nu atât voința existenței ca atare, cât a exis-tenței pentru ceva. Hrăneam încă de mai demult, aproape de totdeauna, convingerea că aş putea să înflorească cu folos mai înalt în viață, încât dăinuirea mea, oricât de egocentrică ar fi părut, să do-bândească o legitimitate depășind sfera individuală. În fața primejdiei de proporțiile unor conti-nente încăierate, convingerea mea se întărea de la o zi la alta, luând uneori forma primară a unui

Reșipat vital: trebuie să ies teafăr din acest război! Cu orice preț! Față de împărăția, al cărei cetățean tolerat mă știam, nu aveam conștiința vreunei datorii. Mai precis, față de împărăție aveam conștiință că trebuie repudiat orice gest ce ar fi putut contribui, într-un chip sau altul, la supraviețuirea ei. Mă miram uneori că imperativul acesta nu alinia pe toți românii ardeleni în front compact. Dezordinea era însă sporadică.

Interesele mele filosofice nu erau încă stințherite de istoria în marș, dar planurile mele de studii devineau problematice. Cădeau toate pe rând, măcinate între pietrele de moară ale imperiilor. Mi se acordase o serioasă bursă, cu care mi-aș fi putut termina studiile universitare. Dar încotro s-apuc? Spre care universitate? Visam Jena, sau un alt oraș universitar din Germania, dar obținerea unui pașaport, în condițiile momentului, devinea aproape cu neputință. Atunci mă hotărâi pentru Viena. Dar Viena se depărta... Se depărta de mine, dacă nu în spațiu, atunci în timp. Viena mi se amâna.”

(Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*)

1. Cine este emițătorul mesajului?
2. Precizează perspectiva și intențiile autorului în textul de mai sus.
3. Ce tip de text este acesta? Motivează-ți răspunsul.
4. Asupra cărei etape din viață să se oprește autorul în fragmentul citat?
5. Care este rolul interogațiilor din partea a două a fragmentului?
6. Explică în cinci-șase rânduri secvența: *Atunci mă hotărâi pentru Viena. Dar Viena se depărta... Se depărta de mine, dacă nu în spațiu, atunci în timp. Viena mi se amâna.*
7. Transcrie patru cuvinte folosite cu sens figurat în fragmentul citat.
8. Prezintă efectul stilistic al utilizării registrului stilistic cult în fragmentul citat.
9. Explică, prin raportare la mesajul fragmentului, titlul textului din care a fost citat.
10. Motivează coexistența în textul citat a planului individual, subiectiv, și a celui exterior, obiectiv.
11. Scrie un dialog de 10-12 replici între un Maestru și un Discipol, pe tema alegerii drumului în viață.

C. Citește textul de mai jos și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„Dan C. Mihăilescu: În copilărie, visam să pot descifra urmele fugarilor precum apașii din *Winnetou*, ori să mă strecor pe nesimțite în spatele inamicului, sprijinindu-mă numai pe degetele de la mâini și de la picioare. În adolescență, acneic și depresiv, mă visam adesea ca Martin Eden la finalul romanului omonim, stare din care mă scoteau vremelnice teleportările eminesciene în epoca lui Alexandru cel Bun sau rătăcirile răzășești printre *Jderii* sadovenieni. În studenție, (via Ioan Alexandru), nu mă visam decât tăcând, meditând și scriind într-o cabană aidoma celei heideggeriene din Pădurea Neagră. Acuma, spre pensie, nu mai am decât fantasma timpurilor în care pământul și omenirea, cu tot răul lor consubstanțial, nu existau. Îmi doresc o călătorie sufletească întru miezul mitic din poveștile lui Tudor Pamfile și Simion Florea Marian, când Dumnezeu nu știa ce să facă, bietul de El, cu toată întinderea de lut și de ape, astfel încât se ruga de înțelepciunea ariciului, care-l sfătuia să strângă oleacă totul în palme... «Și aşa au apărut munții, văile, mările»... Si omul, din păcate.”

(Marius Chivu, anchetă în *Dilemateca*, nr. 22, martie 2008)

1. Care este tema textului?
2. Care sunt etapele din viață asupra cărora se oprește autorul în textul citat?
3. Din ce sursă este preluat fragmentul citat? Care este sensul cuvântului „anchetă” în acest caz?
4. Cărui stil funcțional îi aparține textul de mai sus? Motivează-ți răspunsul.
5. Care este atitudinea autorului față de propria persoană în fragmentul citat?
6. Ilustrează, pe baza fragmentului citat, două funcții ale comunicării.
7. Comentează maniera în care autorul își explică vîrstele cu ajutorul literaturii.
8. Descrie, în cinci-săse rânduri, profilul potențialului receptor al textului citat.
9. Scrie un text confesiv de 10-15 rânduri, în care să repeți, prin raportare la propria persoană, exercițiul propus de criticul Dan C. Mihăilescu.
10. Scrie un text epistolar adresat autorului mărturisirii citate, în care să-i prezintă părerea ta cu privire la relația dintre vîrstă omului și visurile acestuia.

NIVELURI ALE PRODUCERII ȘI RECEPȚIILOR TEXTELOR



REFLECTEAZĂ!

„Limitele limbii mele sunt limitele lumii mele.”

(Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*)

Nivelul	Particularități
Fonetic	<p>Nivelul fonetic vizează expresia sonoră a cuvintelor, sub forma sunetelor care dobândesc, în comunicare, o anumită rezonanță și încărcătură stilistică-afectivă, dată de înălțime, durată, amplitudine, tonalitate, ritm, accent, intonație, timbru și tempo. Indicatorii nivelului fonetic sunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ sunetele: vocalele, semivocalele, consoanele; ▪ grupurile de sunete: vocalice (diftong, triftong, hiat), consonantice (sh, th, tsch etc., întâlnite în cazul numelor proprii sau al cuvintelor împrumutate din alte limbi, care păstrează grafia din limba de origine), sunetele duble (ee, ii, uu, oo etc.); ▪ accentul, care poate determina schimbarea sensului unui cuvânt (haină – haínă, parcă – parcá); ▪ cacofonia (alăturare de sunete cu efect sonor neplăcut), care se poate evita prin reformulare, schimbarea topicii sau introducerea unui nou termen între cei doi; ▪ hipercorrectitudinea (folosirea greșită a unor sunete în locul altora, tocmai din dorința de exprimare corectă: bleumaren în loc de bleumarin, piftea în loc de chiftea); ▪ despărțirea în silabe, care se face după anumite reguli, pe lângă cea a pronunției; ▪ tonul poate modifica sau nuanța sensul unui mesaj; el poate fi neutru, constant, interogativ, exclamativ, afectiv etc.; ▪ pauza apare la sfârșitul enunțului, dar și în interiorul acestuia, exprimând o stare afectivă, surpriza, reflecția, uimirea etc.; ▪ intonatia este în directă legătură cu interjecțiile, vocativele și interrogațiile din text, care modalizează comunicarea în funcție de intențiile vorbitorului.